

**Bidrag til Eiby Sogns Historie
i chronologisk Orden**

indsamlede af **Vedel Simonsen**

1832

Balslev - Eiby sognes bebyggelse i oldtiden

af Niels H. Andersen.

DET LOKALHISTORISKE ARKIV I EJBY

Publikation nr 1.

L.S. Vedel Simonsen (1780-1858) boede på Elvedgård i nærheden af Odense. Han havde studeret medicin, men interesserede sig mest for historie og skrev mange historiske værker. Omkring 1832 skrev han et ikke udgivet værk om alle sognene i Vends Herred, og det er derfra det lille stykke om Ejby sogn er hentet. Arkivet vil stræbe efter i de kommende år at udgive det, der omhandler det område, der udgør den nuværende Ejby kommune.

- - -

Niels H. Andersen, f. 1947, studerer arkæologi ved Århus Universitet, men da han er fra Ejby, har han studeret de vestfynske forhold med særlig interesse. Det fremgår ikke af den følgende artikel, men i 1970 har han gjort interessante fund på Tybring, Ørslev sogn, fra den yngre stenalder, og i Bro, Brenderup sogn, fra den ældste stenalder. Desuden er der fundet ret tydelige spor af både jern- og stenalderbopladser i moserne omkring Ejby.

- - -

Dette hefte er udgivet af det lokalhistoriske arkiv ved Laust Kristensen, Ejby.

Offset ved Helge Hansen, Fjelsted-Harndrup skole.

Bidrag til Eiby Sogns Historie i chronologisk Orden

indsamlede af **Vedel Simonsen**

1832

Hvad dette Sogn angår, da kan derom foruden hvad alt under Balslev,¹ hvis Annex det udgør, det samhørende er udført, endvidere følgende tilføjes:

Om egnens gamle beskaffenhed, større vand- eller skovrigdom, ved jeg intet at sige; thi at slutte fra navnet til en fordums egeskov går næppe an, det det snarere betyder Eyd – eller Eyd, legr, læ,: som ligger ensomt, særskilt og langt fra andre byer. –²

Sognet udmærker sig forresten mest ved sin overordentlige store tørvemose, som står i forbindelse med Brenderup Mølleå, der løber ud i vandet ved Varbjerg; men om samme i gamle dage har været sø eller skov tør jeg ikke bestemme.³

Om egnens hedenske bebyggelse, vidne formodentlig gravhøj, stenaltre og af jorden opgravne oldsager, hvorom mig dog intet videre er bekendt end en i Ejby mose opgravet $\frac{1}{2}$ alen lang malmnaal med hoved og vunden hals.⁴

Kirken⁵ menes på grund af, at Helvaderus ikke opregner samme med de andre, at være den sidste, der er bygget i Fyen.⁶ Dog turde den hele gerning bero på en skødesløshed hos Helvaderus; thi at kirken allerede var til i de katolske tider, må man slutte af den gamle forsirede papistiske altertavle, der endnu findes i kirken.⁷ Et sagn, som under 1658 skal anføres,⁸ siger forresten, at præsten i Nr. Åby tilforn skal have prædikeret i Ejby kirke, og dertil fra Nr. Åby have gået en formelig præstevej, så at man altså skulle tro, at begge disse kirker den tid havde været annexerede. Imidlertid ved jeg intet om Sognets ældre historie, foruden hvad som alt under hovedsognet er berettet.

1530 da Gabriel Gyldenstjern på Ivernæs overlader sin broder Jørgen en ham i arv efter sin fader Henrik Knudsen tilfalden gård i Ejby, Vends Herred, som skylder (i landgilde) 6 ørter byg, 1 pund smør, 8 skilling ar-restpenge, 1 får, 1 lam, 2 gæs, 2 høns.⁹

1572, da det i provstebogen¹⁰ hedder, at fru Ane på Iffernæs – Vedelsborg – ejede 4 kirker her i herredet og blandt dem også Ejby, og at præsterne til samme ikke vilde lade deres præstegårds jord beskrive, men sige, at det er dem forbudet, ligeledes også degnen.¹¹

1617 blev den nye altertavle oprettet i kirken –¹²

1656 kaldes sognet Egbye og siges at sortere under Hinsgavls len.¹³

Om svenskekrigen 1658 - 59 haves her i sognet følgende underretning: Før de svenske kom her til Fyn, holdtes af en slags kystmilit¹⁴ omkring ved strandkanten vagt; men de gamle folk, som ikke kunne gå med som kystmilit, skulle derimod skiftes ved at sidde om natten i klokketårnet for at lægge mærke til og at anmelde, når baunene eller bål på højene blev tændte; således var også en vagt af gamle folk i Ejbys kirketårn, der en nat med rædsel forlod deres station, fordi en spøgefugl havde fundet morsskab i at snige sig ind i tårnet og skjule sig under brædderne, der lå som gulv på hvælvingen, hvorfra han om natten opløftede så frygteligt et vrål, at han skræmte de gamle.

Da de svenske siden kom i land, skjulte enhver sig det bedste han kunne. Således skjulte især mange sig, deres kreaturer og bedste bohave, i den vidtløftige Ejby mose, som den tid tildels var skovbevokset. En eller flere familier oprettede sig her hytter, hvori de havde deres køer, ved hvis mælk de tildels opholdt deres liv. – I den del af den mose, som kaldes præstevejen (da derimod det øvrige kaldes storemose), fødte således også en kone et barn i den dybe daliggende sne. Det er mærkeligt, at denne del af mosen skal kaldes præstevejen, (men det skulle være) fordi præsten i Nørre Åby i fordums dage prædikede i Ejby kirke, og havde da sin vej her igennem mosen. Også er der i en skov, som hører til Ejby, for mange år siden fundet en del husgerråd, som kværne etc. der menes i svenskens tid at være nedgravet. På Ejby gade skulle de svenske have slæbt folk efter sig, dem de havde bundet ved hestenes haler.

I Ejby mose på Peder Nielsens grund på et sted kaldet Ræveholm,¹⁵ fandtes for nogle år siden benene (skelettet) af en hest og adskilligt hestetøj, samt et stykke af en lanse og en trompet eller et valhorn. Instrumentet blev sendt til Vedelsborg, hvem den tid gården, som nu er købt derfra, tilhørte. Derfra sendtes hornet til stadsmusikanten i Assens, som kunne blæse derpå, og derfra til København. Også er i denne vidtløftige Ejby mose ofte fundet sabler og bajonetter, der tilhobe menes at være levninger fra den svenske krig. Da de svenske forlod egnen, var hungeren her i Sognet så stor, at når tjenestefolkene fra Ejby drog til og fra hove, løb de indbyrdes om kap for at plukke spurvevikker, der groede vildt i nærheden af vejen, thi korn var der næsten intet af. Disse tørrede de siden på en pande eller i en kedel over ilden, malede dem på en håndkværn, som i den tid tjente dem som mølle, og lagde deraf en slags kage, som tjente dem til proviant for næste dags hovarbejde.

Også var der i Jens Olsens gård en stor potte, som man kaldte ufredspotten, fordi den havde været i gården fra svenskens tid. Og når man bagte brød og de fra bagningen kunne levne denne potte fuld af mel til melgrød mellen hver gang man bagte, så anså man sig for særdeles rig. Derimod har de fleste bønder nu til dags hele tiden mel i forråd.

1664 bestod sognet ifølge landets gamle matricule af følgende byer og steder.¹⁶

kirkejord	1 tdr. 4 sk.	
1 øde gård	12 „ 1 „	ejer Bartholomæus Petersen, København

1 gård	8	”			Casper Rolluf
”	11	2			Barth. Petersen
”	11	2			”
”	11	4			Casper Rolluf
”	11	6	2	2	”
”	11				Henrik Bielke
”	11	4	2	2	Steen Bilde
”	11	4	2	2	”
”	11	4	2	2	”
”	11	—	1	1	Fru Dorthea Daae
1 øde gård	11	—	1	1	”
1 gård	7	1	—	—	”
”	11	5	1	1	Lundegaard
”	11	5	1	1	”
”	1	4			”
”	15	—	2	2	oberst Ahrenstorf
”	10	2	1	2	”
”	8	3	2	1	Casper Due
”	12	1	3	2	Love Bilde
”	12	2			Marie Lützon
”	3				præsten

Summa 228 tdr. 4 sk. 1 fjerdingk. o alb. deriblandt øde 23/—/2/ 1/

Samme år 1664 solgte Christian Urne, Ivernæs til Hanibal Sehsted tilige med Ejby kirke.

1665 træffer bemeldte Sehsted et magelæg med kongens tiende i Balslev med den i Ejby.

1665 Kong Frederik III brev til biskop, borgmester og råd, at de i stedet for Sct. Hans tiende af Balslev skulle tage Sct. Hans tiende af Ejby Sogn, såsom den første var Hr Hanibal Sehsted forundt.

1687 bortfæster admiralitetets assessor, Hans Knudsen til Sandager, en gård i Ejby Vends Herred.

1688 bestod sognet ifølge landets matricul af følgende byer og steder. En underretning, der må søges på Assens amtstue, hvor matriculen findes.¹⁷

1709 og 39 forbigås sognet i præsteindberetninger.

1719 ejer Harritslefgård 1 gård i Ejby.

Samme år skødede kongen greven på Vedelsborg gods i Ejby sogn, og Lauritsen 2 gårde i Ejby til samme. Og 1720 får samme greve atter ved et mageskifte mere gods i Ejby.

1731 ejer Sandagergård 1 gård i Ejby på 9/1/1/2.

1735 ejer Sandagergård en gård samme sted på 8/6/1/2.

1742 var der blandt de 10 skoler grevskabet på Vedelsborg oprettede også Ejbys skole, hvor degnen var skoleholder. Han fik tillagt 4 fag til skolestue, samt i løn 6 rbd, græsning og foder til en ko og 4 får, samt 25 læs tørv.

1747 ejer Sandagergård endnu sin gård på 9/1/1/2.

1755 indberetter sognepræsten om dette sogn følgende: Sognet bestod

blot af een eneste by. Kirken havde ingen synderlig anseelse fornemmelig inden i, da den var alt for smal til sin længde, havde tårn, dog uden spir. Altertavlen forestiller i gammeldags – dog smukt billedhuggerarbejde – de 12 apostle og 4 evangelister og midt i Christus på korset med årstal 1617.¹⁸

Neden for koret står en lille gammeldags altertavle, som i billedhuggerarbejde, der har været stærkt forgyldt, forestiller 6 billeder, hvorunder nedenunder læses: Simeon, o mater Anna.¹⁹

Funten er af hel sten næsten i form af en afkortet kegle.

1760 omtales sognet i »Den danske adel« af Hoffmann.²⁰

1761 var professor Abildgård her ikke på sin antikvariske rejse.

1767 omtales sognet i »Pontoppidans danske Atlas« og der siges, at der ligger et Valtersborg her i sognet, hvorimod det på kortet er anført som liggende i Føns sogn.

1774 omtales sognet i »Pontoppidans danske Atlas«, og samme år skøder oberst Brinken 3 gårde i Ejby til greven på Vedelsborg.

1803 forekommer sognet ikke hos Vedel.

1806 siges det at have 165 tdr. riendeydende hartkorn og 298 indvånere, samt at have en tørvemose af 200 tdr. lands størrelse af bedste beskaffenhed.

1830 hedder det i »Jensens Provincialleksikon«, at det har 165 tdr. hartkorn, 300 indbyggere, 21 gårde og 26 huse.



Dette billede fra før 1906 fra Gl. Ejby er udlånt af Hans Chr. Pedersen, Grimmerløkkevejen, og viser bl. a. at der har ligget to huse, hvor nu præstegård og præstegårdshave ligger.

noter.

1. Under Balslev er alle præsterne optegnet, fordi Balslev er hovedsog-
net. I den bog daværende sognepræst Henning Høirup i 1942 udgav
om Ejby kirke, findes der s. 33-42 en kort beskrivelse af de præster,
man kender lidt til efter reformationen.
Af præster før reformationen kendes følgende navne:
 1. 1435 Hr. Jens og 1447 Hr Jens Andersen, men det er sikkert
den samme.
 2. 1461 Hr Laurens Snack
 3. 1484 Hr Jesper Olsen
 4. 1504 Hr Hans Lauridtsen
2. Det er næsten givet, at det er en fejltolkning, når man udleder træ-
navnet »eg« af Ejby, for det betyder nok noget i retning af et smalt
sted, man går over mellem to søer eller bugter.
3. Moserne omkring Ejby er gamle søer eller havbugter.
4. Der henvises til Niels Andersens artikel
5. Altså den gamle kirke, der blev nedbrudt omkring 1840.
6. Den gamle kirke var uden tvivl romansk og altså bygget omkring
1200, måske før.
7. De gamle altertavler er desværre forsvundet.
8. Hvis præsten fra Nr. Åby har haft Ejby kirke, da må det gå tilbage
til middelalderen. Andre steder fra ved man, at præsterne omkring
1200 kunne have en del kirker, hvor de gjorde tjeneste.
9. »Landgilde« er den afgift fæstebonden skal betale til ejeren.
10. Om provstebogen se: Høirup: Ejby Kirke, s. 13.
11. Ane på Iffernæs er Anna Pasbjerg, der var enke efter Christoffer
Gyldenstjerne.
12. Denne altertavle er den, der er beskrevet under 1755, det har været
et arbejde efter tidens stil. Det er helt ubegribeligt, at et sådant arbej-
de kan forsvinde, men det er blevet så slet vedligeholdt, at man om-
kring 1820 simpelthen har smidt det ud.
13. Der skulle stå: Hindsgavls slots len.
14. Det er kendt, hvordan denne kystbevogtning blev slået af den sven-
ske konge, da han gik i land ved Wedellsborg.
15. I Langholm.
16. Den følgende fortegnelse opbevares nu på landsarkivet i Odense.
17. Denne nye fortegnelse er nu også på landsarkivet.
18. se note 12.
19. Dette alter har sikkert som i de fleste danske kirker i den katolske tid
været et Mariealter, der stod i kirkens nordside lige neden for triumf-
buen eller kordøren. Allerede i 1594 befalede biskoppen Jakob Mad-
sen, at dette alter skulle fjernes, men det står der altså endnu i 1755.
Af Jakob Madsens visitatsbog ser man, at der før 1617, da der er op-
stillet et nyt alter, var et ældre, som altså er fjernet i 1617. Desuden
oplyser Jakob Madsen, at døbefonten i 1594 stod i tårnrummet, men
dette tårnrum blev i 1842 til våbenhus i stedet for.
20. Tycho de Hofman: Historiske efterretninger om velfortjente danske
adelsmænd. 1777-1779.



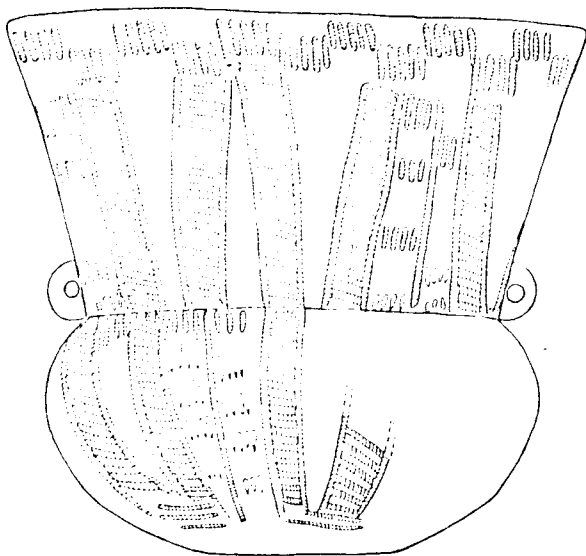
Gl. Ejby set fra kirketårnet mod nord o. 1903

Billedet er interessant, fordi det viser flere ting fra den gamle landsby, som nu er borte. Skorstenen og en del af taget, der ses lige neden for kirken, er det gamle såkaldte »Spurvehus«, der lå, hvor kirken nu har parkeringsplads. Købmand Carl Jensens hus har nu to etager, hvor der på billedet kun er en etage. Den firelængede gård nærmest ved er den gamle »Østergård«, der brændte og i 1904 blev opført på Grimmerløkkevejen. Bag ved Østergård og til højre for Møllegård ser vi den gamle lade, der blev kaldt »Farveladen«. Bagerst ser vi lidt af de to gårde, nemlig Schiangs og Mortensens gårde, der brændte omkring 1960, og hvor nu Hindsgaul Madsen har forretning og bilværksteder. lk

Øskenbager fundet på Rævebakken 1970 .

Dateret til yngre stenalderens begyndelse c. 2700 f. Kr. (tegn. Jørgen Holm)

Se ill. næste side.



Balslev-Ejby sognes bebyggelse i oldtiden

Af *NIELS H. ANDERSEN*

De skriftlige kilder, som står til rådighed, når man vil studere folks liv i forhistorisk tid, bliver unægtlig mere karrige, når vi søger tilbage til oldtiden.

Den følgende beretning om oldtidsbebyggelsen i de to sogne er dels lavet ud fra arkæologiske fund, som i 1917 blev kortlagt ved Nationalmuseets berejsning af sognene, og som siden er blevet videreført af Fyns Stiftsmuseum, og dels ved, at jeg har henvist til naturforholdene i de forskellige perioder.

På grund af det ringe antal fund fra de to sogne (7 fra Ejby og 3 fra Balslev) og de få oplysninger som knytter sig til flere af dem, må den følgende beretning tages med et vis forbehold. Det er mit håb, at denne artikel må hjælpe med til, at vi kan få kendskab til flere fund fra sogne, således at vi kan få klarlagt flere dunkle punkter.

For 15-20000 år siden trak isen sig tilbage fra Danmark efterladende landet som en gold tundra, hvor rensdyret gik og græssede. Ved Balslev og Ejby var der mange store søer, hvor svaner og gæs holdt til. Der kendes endnu ingen fund fra disse tider her i sognene, men ved Viby er der engang gjort et fund fra den periode, og det er troligt, at jægerstammer har boet her ved de mange søer.

Det blev stadig varmere, og omk. 7000 f. Kr. findes der en tæt skov over hele landet, hvor hasselen, der bredte sig i underskoven, var vigtigst. Senere indvandrer elm, eg, ask og lind. Med de bedre ernæringsbetingelser findes der nu et rigt dyreliv. Her kan nævnes: kronhjort, rådyr, vildsvin, bjørn, vildkat og ulv. I de store fyrreskove kunne man høre tjur og sortspætte. Trane og sortstork har holdt til på lysåbne, sumpede steder i skoven. I og ved søerne har der også været et rigt liv. De flittige bævere har bygget deres imponerende dæmninger. Andefuglen og grågås har ruget ved bredderne. Gedden og aborren har svømmet rundt i søerne.

Al den næring fra naturens side gav gode betingelser for mennesket til at finde føde, og der sker da også en stærk expansion af antallet af bopladser og fund fra den kultur, som efter sit første findested på Vestsjælland, kaldes maglemosekulturen. Dets folk var et omvandrende samle- og jægerfolk, som boede ved søerne eller oftest af sikkerhedsgrunde på små holme ude i dem. Det er også der at man i dag finder deres bopladser, blot er søerne nu blevet til moser. Flere steder i sognene har man fundet dette folks bopladser, men først en systematisk eftersøgning med prøveudgravninger vil kunne give et sandt billede af denne kulturs virke her på egnen.

Efter år 6000 f. Kr. bliver det endnu varmere, og en uigennemtrængelig, mørk urskov lægger nu sit svøb over landet. Alle de store næringsrige dyr må vandre bort eller uddø. Hasselen, hvis nødder tidligere var af stor betydning for maglemosefolket, bliver nu udkonkurreret af linden. Befolkningen, hvis mængde nu stærkt falder, henvises til kysterne, hvor vi gennem deres køkkenmøddinger, der har givet kulturen navn, får kendskab til, hvad de har levet af. Det er havdyr, som: alk, gejrfuglen, sang- og pibesvane. Ved ebbe, som dengang var flere gange kraftigere end nu, har de på østers-bankerne samlet østers i store mængder.

Vi kender ikke til deres bopladser her i sognene, men ved kysterne, f. ex. i Tybrind Vig og ved Sdr. Åby, kender vi dem.

Et af de vigtigste skel i Danmarkshistorien sker o. 3000 f. Kr. Her får befolkningen af et nyindvandret bondefolk, der kommer fra syd, lært at dyrke korn og at tæmme dyr, og de bliver nu mindre afhængig af de ydre vilkår, som naturen tidligere gav dem. Pletvis ryddes skoven med ild og øxe.

Deres bopladsers tykke kulturlag kendes ikke fra sognene, men et stort antal fund af slebne, store flinteøkser viser, at de med intencitet har arbejdet her. Fra Tving Mose og fra Rødmose kendes et par af deres offerfund bestående af et par meget smukke lerkar. Med disse ofre ville de mildne de guder, af hvis vilje det afhang, om de fik en god høst.

Efter optegnelser skulle der nordligst i Ejby sogn ved Abildgård for 70 år siden have været et større stenaldergravkammer, måske en jættestue.

I bronzealderen sker der en inddeling af befolkningen, en arbejdende og herskende del. Befolkningen var dengang landbrugere, men desforuden havde de også en udstrakt handelsvirksomhed. Dyr, huder og rav blev byttet til bronze, som var vigtig til deres våben- og smykkefremstilling.

Det herskende folks kæmpehøje kendes fra to steder i sognene, men nu desværre fuldstændigt sløjfede, dels nord for Humlegård i Balslev sogn, og dels nord for Abildgård i Ejby sogn, ikke fjernt fra det ovenomtalte jættestuekammer.

Nordlig for Idrætspladsen i Ejby er der også fundet et depot fra den yngre bronzealder.

Omkring år 400 f. Kr. kommer jernet til landet. Da det bliver muligt at fremstille jern af myrmalm fra moserne, bliver landet nu mindre afhængig af udlandet. Der er nu ikke mere brug for de store og anlagte handelsforbindelser til udlandet, og den tidligere herskende slægt mister nu sit greb om folket, der er blevet selvforsynende.

Det ældste jernalderfund fra sognene stammer fra et fund, der i 1961 blev gjort ved Ejby Folke- og Realskole under anlæggelse af boldbanen. Fundet var desværre for ødelagt til, at der kunne gives en nærmere datering af det. Næsten ligeså gik det med et fund, der i 1951 blev gjort vest for vandværket i Ejby. Her fandt man lerkarskår og dyreknogler, men dog nok til at det kunne dateres til ca. år 100 f. Kr. Fra gammel tid vides der også om et fund, der måske stammer fra en jernalderboplads, beliggende omkring Teknisk Skole i Ejby. Der skulle her været fundet flere lerkarskår og ildsteder. Ligeledes kendes et fund af en urnegravplads af betydelig størrelse, der skulle have været ved teglværket, men intet er bevaret derfra.

Fra første århundrede efter Kristi fødsel stammer et rigt jernalderfund, der er gjort nord for Humlegård i Balslev. Fundet er gjort allerede i 1849. Det består af et højt tohanket lerkar, et jernbidse og et smukt ornamenteret broncefad, der er blevet importeret fra romerriget.

Fra den yngre romerske jernalder (år 200-400) og fra germansk jernalder (år 400-800) kendes ingen fund fra sognene. Det gælder ikke alene disse to sogne, men hele Vestfyn.

Fra vikingetiden kendes heller ingen fund, men selve endelsen by i navnet Ejby bliver af stednavneforskere henvist til vikingetiden, så der er håb, at et fund en dag vil bekræfte dette.

DET LOKALHISTORISKE ARKIV i EJBY KOMMUNE

er oprettet i 1969.

Formålet er at samle kildemateriale af enhver art om forholdene i kommunen både fra fortid og nutid. Derigennem kan man støtte den lokalhistoriske forskning og øge kendskabet til hjemstavnen.

STØTTEFORENINGEN FOR DET LOKALHISTORISKE ARKIV

der er oprettet samtidig med arkivet har til opgave at støtte arkivet med indsamling af materiale og økonomisk.